

HONFOGLALÓ CSÁBÍTÁS

Jubileumi beszélgetés Szabados Györggyel

Nem reflektorfényben alkotó művészeiről van szó, ezért érdemes áttekinteni az életpálya főbb állomásait: Szabados György 1976-ban zenei műhelyt alapított, majd 1983-ban létrehozta a MAKUZ-t, a Magyar Királyi Udvari Zenekart. 1988-ban megalapította a Szabad Zene Nyilvánossága (SZAZEN) klubot. Méltán kedvelt nagy művei: *Az esküvő, A szarvassá vált fiak, Ballada, Szabó Irma vallatása, B-A-C-H élmények, Babits kantáta, Idő-zene, A szépség szíve* és legutóbb a *Boldogasszony földje*. Markó Iván *A szarvassá vált fiak* című kompozíciójára koreográfiát írt, a darabot a Szegedi Szabadtéri Játékokon mutatták be 1984-ben, de be is tiltották. Az 1956-os magyar forradalom emlékét megidéző *Az események titkos története* című művét még 1990 előtt írta, ma is alig ismert. *A kormányzó halála* Joseph Nadj koreográfiájával Párizsban került színre 1990-ben, és bejárta fél Európát. 2000-ben mutatták be a honfoglalás millicentenáriuma komponált *Jelenés* című művét. Szabados György gondolatait a Magyar Szemlében és más folyóiratokban megjelent esszéi mellett legjobban *Írások I.* című kötetéből ismerhetjük meg.

– *Az európai művészet zeneszerzőként, előadóművészként tart számon, évtizedek óta írsz, lapot szerkesztesz, érdeklődsz az egyetemes és magyar történelem iránt, 1956-nak a tiltás korában is zeneművet szenteltél, barátaid elmélyült gondolkodónak és a rögtönzés mesterének tartanak. Emlékezetes az az estéd, amelyen a Sándor Kör pedagógusai számára a Zeneakadémián tartottál előadást a rögtönzésről. Miben látod az improvizáció lényegét, értékét?*

– A magyar rögtönzés szó nem igazán fedi, nem adja vissza mivoltában, mélységében azt, amit – jobb híján – idegen szóval improvizációnak, s az ennek gyakorlatában kialakult új zeneiséget improvizatív zenének (magam úgy szeretem illetni, hogy szabad zenének) nevezünk. A rögtönzés fogalma pusztán a dolog gyakorlati mivoltát jelzi, azt, hogy nem előre rögzített, bármikor pontosan megismételhető, tehát szinte

szoborszerűen megalkotott, százszoros kontroll alatt meghatározott és formált, ún. műről van szó, hanem jobbra egy adott pillanatban született zenéről. A rögtönzés szó tehát inkább az esemény jellegére és egy metódusra utal. Ami valójában az élet minden váratlan, spontán cselekedetére igaz, nem csak a zenére. Az improvizáció szó, mint fogalom a zenében többet jelent ennél. A spontán jellegén túl olyan kötelező tartalmat is, amely a jelenlét legkomolyabban vett hangja. Nem nélkülöz bizonyos elemi szándékosságot, kikívánczó lelki, kedélyi, Isten bocsá' jelenség attitűdöt sem. Az improvizatív zeneiség – amelynek csak vékonyka és meglehetősen kötött eszköze a variáció, hiszen az improvizáció valójában azonnali és nyilvános zeneszerzői tevékenység –, s különösen az említett ún. szabad zene ezen a gyökérszinten nyugszik, ennek a lelki dimenzióknak a hangja, ezen az élő, manipulálatlan kitárulkozáson áll, amely az emberi kultúrának, a zenei kifejezésnek a legősibb és végül is a legörökebb módja. Minden zene megnyilatkozás, sőt, valamilyen mélységű érintés és „vallomás”. Az improvizativitás vállalásában született zene ennek a legközvetlenebb, szinte önégető alkalmá és formája, mely egyben egy kultúra, egy zenekultúra vitalitását is jelenti. Ezt különösen nagy értéknek tartom ma, egy zaklatott és vajúdo világban, amelynek átalakulásához és újjáépüléséhez tisztább, átégetettebb, istenebb „téglák” szükségesek. Hiszen a lélek és szellem teremt világot.

– *A stílust és a műalkotást az észjárás és az egyéni előadásmód határozza meg. Saját stílusod hogyan alakult, mit tartasz saját magadra jellemzőnek?*

– A stílust a lelkület, a gondolat és az ízlés szüli, alkotja meg a formális élvezetének és az érzéki kontrollnak a bensőséges gyakorlatában. A zene mindig gyakorlat. A zenének meg kell szólalnia, azt azonosítani, ízeletetni és kultikusan éltetni kell. A zene isten-emberi jelenlét, amit a szellem töltete és a lélekelragadottsága tart fenn, és amely lényünk teljes egészén át és teljes egészére hat, hiszen rezgés és áhítat. Még szórakoztatásában és öröm-varázslatában is. Stílust mindazonáltal muzsikusság és közönség együtt teremt. S ebben a földnek, a tájnak, a sorsnak és a közösségi hagyományoknak meghatározó szerepük és erejük van. A magánélettől, a lélek tágasságától és gazdagságától egészen az egyetemességig: A SZENVEDÉSTŐL ÉS A KÁRHOZATTÓL A TEREMTŐ ISTENIG.

Zenei stílusomról nehéz szólanom. Kintről másnak látszik az ember, mint amilyennek véli önmagát. Minden jelenségnek két arca van. S a kettőnek „összvelobbanása” az egy, az igazi. Az a valóság. Mely később pusztán a teremtés porának, avagy a lét egy lángocskájának bizonyul, ha emlékének lesz még ideje. Az improvizatív hajlamadottság, amit – valóban – a jazz zenetörténeti jelene szabadított fel oly sokunkban. A „tagolatlan bőgés” pedig – Hamvas nano-mélységű kritériuma, a lélek szava – a falusi templomos kántáló öregasszonyok vég nélküli sirámos éneke, lélekszaggató Isten-dicsőítése bennem. A hang ömlése, a hangba kapaszkodás, a hang ölelése ebben a mindenség-magányban. S talán a múltak hites lovasrohamai, a pentatónia végtelensége s a ritkán patakozó otthonosság-öröm. A jövőbe naponta ezek küldenek. És végül valóban, a szakrális ámulat. A dolgokban és a dolgokból zengő csoda, amely az omló hegyektől a békazenéig, a gregoriántól Bachon és Bartókon át, vagy Zerkulától Gidon Kremerig, minden hallomást és látomást reménykedésbe von. Saját stílus? Felolvadni szeretnék a mindenségen át, a teremtésen át a szüntelen értő szeretetben. A megtagadhatatlan erőben, ahol nincsen halál. Stílus ez? Nem hiszem. De igen egyszerű. Mindnyájan elkerülhetetlenül meg fogunk halni, s magunk után legfeljebb komposztot vagy egy tekintet emlékét hagyjuk. S milyen ez a tekintet? Ahogyan mondtad, valóban minden műalkotást, előadást az észjárás és az egyéni előadásmód határoz meg. Bennem ez eképpen történik.

– *Zeneszerzőként hogyan látod a kortárs zene környezetét, divatjait, s a modern zene lényegét?*

– A modernség, bevallom már nem érdekel engem. A modernitás epizód volt, egy epizód. Az individuális és a kollektív önteltségben, az egyetemes „visszaélésben”, az univerzális teremtő-alakító teljhatalom Istent irigylő mániákus szellemi élvezetében, szóval: a butaság egy intellektuális szellemtörténeti korszakában pankrációnzó gén-gyerekek társadalmi küzdelme volt a modernitás, s tett bűvész-csodát. Istent elfedő, mesterséges világgá dicsérve és erőszakolva a látszatot, elfelejtván, hogy a kőnek is van tudata, hogy a SEMMIT ugyan mi találtuk fel, és éltük-éljük meg – ez valóban emberi alkotás –, de a mindenséget nem mi uraljuk, s nem mi teremtettük, mert ugye miből teremtettük volna. A zenét

magam a játékosság mentén élem. Az improvizativitás örök lényege valójában ez. De a játék komoly dolog. Zene akusztikus uralomból, de nem akusztikus hatalom gyakorlásából születhet. Bachból készen folyt az üdvösség, Bartókból a fájdalom, Hamvasból a látás, Coltrane-ból az elragadtatás. Ebből az aspektusból a kortárs modern zene pusztán korszakot jelentő jelző, terminus technicus. Nem „állító”, teljességben égő, a világot fenntartó szeretetet hangoztató érzéki boltozat, hanem csupán leíró, láttelepező, tükör által homályosan szemlélődő és szembesítő hangjelenség-rend, úgyis, mint személyes önfelmutatás. Legfeljebb, ha egyben és egyúttal nagy örökségek, hagyományok romjaival és romjaiból is élő artisztikum. Maximum ez. Mert ugye, „ISTEN MEGHALT” a civilizált emberben. S akikben nem, azok a milliók lassacskán éhen és szomjan is halnak. Róluk nem szól már a zene. A zene immár csak egy szűkös civilizáció önhitt „rejtelseiről” szól.

– *Kodály koncepciója a zenei anyanyelvre épült. Karácsony Sándor szerint minden kifejezésünk alapja a nyelv. Ezt találta a nevelésben és minden fejlesztő tevékenységben fontosnak. Számodra is nyelvi kérdés a zenei nevelés?*

– A zenei nevelés – éppen azért, mert a zene személyességünkön át összeköti mivoltunk, lelkületünk végtelenre nyitott legmélyén és az Ég végtelen tágassága köréből egyaránt ölelő istenit –, az egyik legfontosabb és legmagasztosabb dolga minden kultúrának, de magának az embernek, az egyénnek is. A zene minősített vibráció, mint mondtam, hasonlóképpen a mindenben jelenlevő, mindent átható szeretethez, amely minősített egyetemes erő. A kettő egymás rokona, és minden közösség tudat alatti és feletti éltetője, fenntartója. A nyelv az emberi közösség eszméletének vallomásos élő foglalata, a szeretet teremtő és árnyalt „működésének” szent terepe. A magyar nyelvet Karácsony Sándor *A magyar észjárás* című halhatatlan művében nemzet-, kultúra- és közösségfenntartó rangra is emelte. A zene ugyanakkor a teremtésbe kivetettség küzdelmének, enyhületének, átvilágításának és vigasztalásának a nyelve, amely lényünk olyan dimenzióit is megérinti, befolyásolja és erősíti, amelyre tudatunk, s főleg napi életünk aggodása nem is figyel. Holott lelkületünk és otthonosságunk fenntartásához alapvetően nélkülözhetetlen. A zene árnyalt erő és kiegyenlítés. Ezt az erőt éltetni és

működtetni kell, s nem hagyni szétforgácsolódni: a kiegyenlítés pedig ennek a működésnek transzcendens-közege. A zene a létezés elemi jelensége, nélküle bekövetkezik a szétesés. Az érveket még hosszan sorolhatnám, ennek már tapasztalati irodalma van. Kodály és a tanítványok majd egy évszázadon át ezt kellően megindokolták, stílárisan felépítették és fáradhatatlanul és örömmel szolgálták. A magyarság összeszedődésének máig is a leghatásosabb eszköze volt. Miféle elme-sötétség a meghatározó itt, hogy ezt újra és újra meg kell „védeni”? Nem látták-látják a lassan generációkon mérhető társadalmi, szemléleti és jellemformáló hasznát? Vagy nem tudnak olvasni? Vagy süketek? Vagy kultúrpolitikára alkalmatlanok? Vigyáznunk kell! Belerokkanunk ebbe. Mert egy kultúra és kultúrát szülő, éltető közösség önmagában is több nyelven beszél. Szavakkal ki nem fejezhető dolgokat kellő nyelveken és kellő méltósággal. A zene is ilyen honi nyelv. Megsüketül lassan, tán meg is vakul, aki ezeket a nyelveket, a művészetek nyelvét már nem érti. Ez a lény (a saját honában) egyszer végül a szavakat sem fogja már megérteni. Ilyen nyelv a képzőművészet is meg a film stb., hogy a metafizikáról ne is beszéljünk. A lét nem pusztán technika és tudomány. Ezeknél tágasabb és teljesebb.

– *Társadalmunk beteg. Orvos is vagy, társadalmi érzékenységed ismert. Hogyan gyógyítanád életünket, világunkat?*

– A társadalmi bajok gyógyításának is valahol, valamikor meg kell kezdődnie, hiszen általános a baj. A gyógyulás útjának nulla kilométerköve egzisztenciánk mélyén tudva-tudottan ott van, ott kell, hogy legyen. A helyzet, a helyzetünk pontos külső-belső felismerésében, azonosításában és a megoldások lényegi, variábilis és uralt gyakorlatában. A sarokba szorított pók (NINCSEN TUDATA?) mindig megtalálja a menekülés váratlan, szinte egyetlen útját. Az emberi versengő, pusztító akarat következetes logikája soha nem képes követni, átlátni és legyőzni az élet, a lét isteni eredetének fenntartó könyörületességét, az univerzumban áradó és felkaroló szolidaritást. Hiszen a félelmetes víz maga tanít meg úszni is mindnyájunkat. Az élet mindig győz. Mert a globális világ már-már torokszorító feltételek közé kényszeríti lassan póklétűvé váló világunkat, éppen ezért kell felismernünk és mélyen belátnunk,

hogy ha akarunk és tudunk segíteni magunkon (akkor az Isten is), ez a kettős természetű világ is megsegít. A „menekülés”-nek, az életrevalóságnak, a túlélésnek ez az útja. Az egyetlen útja. És mindig is ez volt. Ez volt csupán. Olykor harccal, de mindig bölcsességgel. A belső épülés, a tántoríthatatlan hit, s ennek a műveletnek az öröme, a benne való nyújtózás a mindenség csodája iránt hív és küld élni és éltetni. Ez az elsődleges. A mindenek előtti. A VÁLLALÁSA ÉS MEGVETÉSE ÖNMA-GUNKNAK. Csak aki Földünk gömbölyén már szertebarangolt, avatódik be mélyen, tudja meg, ismeri fel és becsüli újra nyelvünk, gondolkodásunk és ízlésünk különös és elemi nagyszerűségét. Szemléletünk tágasságát, lelkületünk jóhiszeműségét, világunk tönkretetten is igéző, hívogató otthonosságát. Ez a belső tér és éltes idő megint az a honfoglaló csábítás, amelynek kertjeit ápolnunk, magvait nemesítenünk, auráját szépítenünk kell. Ezt kell megszeretnünk, állítanunk és képviselnünk, megalkotnunk újra. Amelyről Bíborbanszületett Konstantin írástudója mondotta majd ezer éve, hogy a világ legkitűnőbb népe ez, csak megbékélni nem tud önmagával. Az önismeret, a mindentudás stabilitása és a teremtésben részesítő öntudatos alázat hite és bölcsessége az alapállás. S nem a mindeddig újnak mondott, ám lassan csömörébe fúló világ széteső hedonizmusa. Egészségünk – mai orvosi fogalommal élve – pszichoszomatikus alapokon áll. A lélek és a testi működés egységén. Minden ember egy kis birodalom, amelyet a szellem, a lélek és a test harmonikus egysége jelent. Ennek léte és élete önfenntartó képességének függvénye. Enélkül a csecsemő sem maradna életben, de egy család, egy közösség sem, mint ahogy egy ország sem. Minden „birodalom”. S a birodalom fenntartása, élete ezen hármasság egységének egészségén múlik. Az egészségügy nem csak egészségügy, hanem a létezés, az életünk teljességének és világfelfogásának a gondja. Ezt minden téren és szinten így kell felfogni, természetes egységben ápolni, kezelni, legfőképpen pedig jó karban tartani. És ez kellően átgondolt intézményesítetttség dolga is.

– *Isten számodra nem absztrakt fogalom, hanem élő valóság. Miként gondolsz életedre, s az örökkévalóságra?*

– Tudnunk kell persze, hogy ez a civilizáció, amelyben ma élünk, maga is „birodalom”, de ez a birodalom – éppen gondolkodásának

önhittségbe torkollott szűkössége s annak tehetetlensége okán – immár rogyadozóban van. Ezek évszázados folyamatok, s a következmények – már ameddig éltető szellemük még kitart – valamiféle szétporladást feltételeznek. Ilyenkor a lét mindig alapjára áll vissza: gyomorrontás utáni koplalásra, majd főtt rizsre, almapürére. Nem folytatom. Hit kell még az almapüréhez is. Az idő ilyenkor leegyszerűsödik, s ismét közelebb kerül az örökkévalóság nyugalmához. S ez a Mindenható bennünk is nyújtózó nyugalma. A biztatás, a hűség, a megerősödés, a gyógyulás nyugalma. Ő bennünk is munkál.

Deme Tamás – Magyar Napló, 2009.